

**JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BUNGE LA TANZANIA**

**TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA SHUGHULI ZA KAMATI YA
KUDUMU YA BUNGE YA HUDUMA NA MAENDELEO YA JAMII
KWA MWAKA 2016**

[Inatolewa chini ya Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za Kudumu
za Bunge, Toleo la Januari, 2016]

Idara ya Kamati za Bunge

S. L. P. 941,

DODOMA.

06 FEBRUARI, 2017

YALIYOMO

SEHEMU YA KWANZA	1
1.0 UTANGULIZI	1
1.1 Muundo na Majukumu ya Kamati	2
1.2 Utararibu uliotumika kutekeleza Majukumu ya Kamati	3
1.3 Shughuli zilizotekelezwa na Kamati.....	4
SEHEMU YA PILI	6
2.0 UCHAMBUZI WA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI	6
2.1 Maelezo ya Jumla	6
2.2 Utekelezaji wa Shughuli za Kamati.....	6
2.2.1 Mafunzo kwa Wajumbe wa Kamati	6
2.2.2 Kupokea Taarifa za Utendaji wa Wizara na Taasisi mbalimbali.....	7
2.2.3 Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016.....	14
2.2.5 Kupokea, kuchambua na kujadili Taarifa za Utekelezaji na Mpango wa Bajeti kwa kipindi cha Nusu Mwaka (Julai – Disemba 2016)	23

2.2.6 Uchambuzi wa Miswada na Mikataba ya Kimataifa (Maazimio).....	39
2.2.7 Semina kwa Wajumbe wa Kamati.....	40
SEHEMU YA TATU.....	43
3.0 MAONI, USHAURI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI	43
3.1 Maoni ya Jumla.....	43
3.1.1 Bajeti	43
SEHEMU YA NNE	81
4.0 HITIMISHO	81
4.1 Shukrani	81

TAARIFA YA SHUGHULI ZA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA HUDUMA NA MAENDELEO YA JAMII KUANZIA JANUARI, 2016 HADI JANUARI 2017

SEHEMU YA KWANZA

1.0 UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016, naomba kukushukuru kwa kunipa fursa hii ili niweze kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu Taarifa ya Mwaka ya shughuli zilizotekelezwa na Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii katika kipindi cha 2016/2017.

Mheshimiwa Spika, Taarifa hii imegawanyika katika sehemu kuu nne (4). Sehemu ya kwanza inaelezea maelezo ya jumla, sehemu ya pili inahusu Uchambuzi na matokeo ya utekelezaji wa majukumu ya Kamati, sehemu ya tatu imebainisha Maoni na Mapendekezo ya Kamati na sehemu ya nne ni Hitimisho la taarifa hii.

1.1 Muundo na Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa Nyongeza ya nane 5 (5) iliyo chini ya Kanuni ya 118 ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016, Kamati ya Huduma na Maendeleo ya Jamii, imepewa jukumu la kusimamia shughuli za Wizara zifuatazo:-

- a) Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto;
- b) Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo; na
- c) Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia

Mheshimiwa Spika, Aidha, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii ni moja kati ya Kamati tisa (9) za Kudumu za Bunge za Kisekta ambayo kwa mujibu wa Nyongeza ya Nane 7 (1) iliyo chini ya Kanuni ya 118 ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016, Kamati hii imepewa jukumu la:-

- a) Kushughulikia Bajeti ya Wizara inazosisimamia;

- b) Kushughulikia Miswada ya Sheria na Mikataba inayopendekezwa kuridhiwa na Bunge iliyo chini ya Wizara inazosisimamia;
- a) Kushughulikia Taarifa za Utendaji za kila Mwaka za Wizara hizo na;
- b) Kufuatilia utekelezaji wa Majukumu ya Wizara hizo.

1.2 Utaratibu uliotumika kutekeleza Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, Katika kuhakikisha Kamati inatekeleza majukumu yake ipasavyo kwa mujibu wa Kanuni za Kudumu za Bunge, Kamati ilitumia utaratibu ufuatao:-

- a) Kufanya vikao na Wizara na Taasisi zilizo chini ya Wizara hizo kwa kuziomba kufika mbele ya Kamati ili kutoa Taarifa juu ya jambo au suala mahsus ambalo Kamati ilipenda kupata taarifa zake kutoka kwa Watendaji wa Wizara na Taasisi hizo.

- b) Kufanya ziara za ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo iliyotengewa fedha kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016 ili kuweza kuona thamani ya miradi hiyo (**Value for Money**), hili lilifanyika kwa mujibu wa Kanuni ya 98(1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Januari, 2016.

- c) Kufanya mikutano na Wadau kwa lengo la kupokea maoni yao juu ya Masuala mbalimbali ambayo Kamati ilikuwa inayafanyia kazi ikiwemo Miswada ya Sheria na Maazimio.

1.3 Shughuli zilizotekelezwa na Kamati

Mheshimiwa Spika, Katika kuhakikisha kuna kuwa na usimamizi wa kutosha wa majukumu yake kwa mujibu wa Kanuni za Kudumu za Bunge, katika kipindi cha Januari 2016 hadi Januari 2017, Kamati ilitekeleza shughuli zifuatazo:-

- i) Kupokea Mafunzo;
- ii) Kupokea, kuchambua na kujadili Taarifa za Utendaji wa Wizara na Taasisi zake;
- iii) Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo;
- iv) Kupokea, kuchambua na kujadili Taarifa ya Utekelezaji wa Maoni na Mapendekezo ya Kamati kuhusu Bajeti za Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016;
- v) Kupokea, kuchambua na kujadili Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016 na mwelekeo wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017
- vi) Kupokea, kuchambua na kujadili Taarifa za Utendaji wa Wizara kwa kipindi cha nusu Mwaka (Julai – Disemba 2016)
- vii) Kupokea Taarifa Mahsusii;
- viii) Uchambuzi wa Miswada ya Sheria na Mikataba ya Kimataifa;na
- ix) Kupokea Semina mbalimbali

SEHEMU YA PILI

2.0 UCHAMBUZI WA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI

2.1 Maelezo ya Jumla

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii, imefanya utekelezaji wa majukumu yake katika Mwaka 2016 kupitia mbinu, kwa mujibu wa Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016 kama ilivyoelezwa hapo awali. Majukumu hayo ni kama yalivyoelezwa ambayo pia Kamati itaeleza Uchambuzi wa utekelezaji wake katika Taarifa hii.

2.2 Utekelezaji wa Shughuli za Kamati

Mheshimiwa Spika, Katika utekelezaji wa majukumu ya Kamati kwa kipindi cha mwaka 2016 shughuli zifuatazo zilitekelezwa:-

2.2.1 Mafunzo kwa Wajumbe wa Kamati

Mheshimiwa Spika, Katika kuhakikisha Kamati inatekeleza majukumu yake ipasavyo na kwa

kuzingatia kuwa Wabunge (Wajumbe) wengi wa Kamati wa Bunge la 11 walikuwa wapya ilikuwa ni muhimu kuanza utekelezaji wa majukumu ya Kamati kwa kuwapatia mafunzo Wajumbe wake ambayo yaliandaliwa na Ofisi ya Bunge. Mafunzo hayo yalifanyika kuanzia tarehe 8 hadi 12 Februari 2016 katika Ukumbi uliopo Jengo la LAPF Kijitonyama, Jijini Dar es Salaam. **Mafunzo yalikuwa na faida kwani yaliwawezesha Wajumbe kufahamu muundo na majukumu yao kama Wabunge na kama Wajumbe wa Kamati.**

2.2.2 Kupokea Taarifa za Utendaji wa Wizara na Taasisi mbalimbali

Mheshimiwa Spika, Mnamo tarehe 14 Machi hadi 15 Aprili, 2016, Wajumbe walipokea Taarifa za Utendaji wa Wizara na Taasisi zilizo chini ya Wizara hizo kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016. Kamati ilipokea taarifa za utekelezaji wa majukumu ya Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto pamoja na Taarifa ya Mfuko wa Taifa wa Bima wa Afya

(**National Health Insurance Fund**); Taarifa ya Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia pamoja na taasisi iliyo chini yake ya Bodi ya Mikopo ya Wanafunzi wa Elimu ya Juu (**Higher Learning Student's Loan Board**); pamoja na Taarifa ya Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo.

a) Taarifa za Utendaji wa Wizara

i) Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea Taarifa ya Utendaji wa Wizara hii ambayo ilionesha kuwa hadi kufikia mwezi Machi 2016 wakati Kamati inapokea taarifa hiyo, Wizara ilikuwa imepokea **asilimia 30.5 tu** ya bajeti nzima kwa ajili ya kutekeleza majukumu yake. **Hali hii iliisikitisha Kamati kwani kiasi cha fedha kilichotolewa kisingewezesha Wizara kutekeleza majukumu yake ipasavyo.** Aidha, Kamati ilipokea taarifa ya makusanyo ya maduhuli ya Wizara ambayo ilionesha hadi kufikia Mwezi Februari 2016,

makusanyo yalikuwa ni sawa na **asilimia 94.4** ya lengo. **Kamati inaipongeza Wizara kwa ukusanyaji huo mzuri wa kuweza kufikia lengo kwa mwenendo wa makusanyo hayo.**

Mheshimiwa Spika, Wizara ilitoa taarifa kuhusu changamoto mbalimbali zinazoikabili katika utendaji kazi wake, ikiwemo:- **kutotolewa kwa wakati fedha za utekelezaji wa majukumu yake zikiwemo fedha za kutekeleza miradi ya maendeleo hali inayopelekea miradi mingi kuchelewa kutekelezwa, kuwepo kwa madeni ambayo hayajalipwa kwa wakandarasi pamoja na watoa huduma katika Wizara na Taasisi zake, ongezeko la idadi ya watu wanaohitaji huduma katika Ustawi wa jamii wakiwemo wazee, watoto yatima na watu wenye ulemavu, kupungua kwa fedha kutoka kwa wadau wengine wa maendeleo hasa wa nje ya nchi pamoja na upungufu wa Rasilimali watu katika vituo vya kutolea huduma za Afya nchini.**

ii)Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia

Mheshimiwa Spika, taarifa ya utendaji wa Wizara hii ilionesha kuwa hadi kufikia mwezi Februari 2016, ni **asilimia 55.3** ya bajeti nzima ya Wizara ndiyo iliyokuwa imepokelewa kwa ajili ya utekelezaji wa majukumu ya Wizara. Matarajio ya Kamati yalikuwa hadi kufikia mwezi Februari 2016 angalau Wizara ingekuwa imepata **asilimia 70** ya bajeti yake yote.

Mheshimiwa Spika, Wizara ilieleza mafaniko yao ikiwa ni pamoja na kukamilisha **Waraka wa Elimu Na.5 wa Mwaka 2015** wa utoaji wa elimu ya msingi na sekondari za umma bila malipo na kuondoa michango yote katika shule hizo na kuusambaza katika shule ambao ulianza kutekelezwa mara moja. Kamati inaipongeza Serikali kwa kukamilisha ahadi hiyo ya elimu bila malipo kwa watoto wa kitanzania kwani imepelekea watoto wengi kupata fursa ya kwenda shule hata kwa familia ambazo zina uwezo duni wa kifedha. **Kamati inaona kuna**

umuhimu wa Serikali kuendelea kusimamia waraka huo na kuhahakikisha inaimarisha miundombinu katika shule hizo ili kuwawezesha watoto hao kupata elimu iliyo bora ambayo ndiyo mwanga na ufunguo wa maisha yao.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio mengi yaliyopatikana katika utekelezaji wa majukumu ya Wizara hii, Kamati ilielezwa changamoto mbalimbali kama vile za **ucheleweshewaji wa fedha walizotengewa, uhaba wa walimu wa hisabati, Sayansi, ufundi na lugha, upatikanaji wa miundombinu kwa ajili ya elimu kwa wote hususani watu wenye ulemavu wa aina zote, uhaba wa mafundi sanifu wa maabara za sayansi na wasimamizi wa karakana za ufundi.**

iii) Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia mwezi Februari 2016, Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo ilikuwa imepokea **asilimia 45** tu ya

bajeti nzima iliyotengewa kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016. Pamoja na utekelezaji wa majukumu mengine mengi, Wizara ilitekeleza ujenzi wa ofisi ya BAKITA, Ujenzi wa Ukumbi wa wazi wa maonesho ya Sanaa, Upanuzi wa Masafa ya Usikivu-TBC.

b) Taarifa za Utendaji wa Taasisi

i) Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya (NHIF)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea Taarifa ya Utendaji wa Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya ambayo ilionesha kuwa kumekuwa na ongezeko la wateja wa Bima ya Afya kwani hadi kufikia Februari 2016 ilikuwa imefanikiwa kuwasajili **asilimia 27 tu** ya Watanzania. Mfuko wa Bima ya Afya unaendelea na utaratibu wa maboresho ya Huduma zao kwa kuhakikisha kila mwananchi wa Tanzania anakuwa katika Bima ya Afya ambayo itakuwa ya uhakika.

ii) Bodi ya Mikopo kwa Wanafunzi wa Elimu ya Juu

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea Taarifa ya Utendaji wa Bodi ya Mikopo kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016 ambayo ilionesha kuwa idadi ya wanufaika wa mikopo imeongezeka kutoka wanafunzi **42,729** Mwaka **2005/2006** hadi wanafunzi **123,798** Mwaka **2015/2016** sawa na ongezeko la **asilimia 189.7**

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kamati ilielezwa pia kuhusu changamoto ya mwikio mdogo wa urejeshwaji wa mikopo ambapo wanafunzi wengi wanaona fedha walizokopeshwa ni kama walipewa (**Hisani**) na hivyo kuwa wagumu kurejesha. Hali hii imekuwa ikiathiri utoaji wa mikopo kwa wanafunzi wengine kwani takwimu zinaonesha kuwa marejesho ambayo yameiva na yanapaswa kurejeshwa ni **shilingi bilioni 258** na tayari Bodi imekwisha kusanya kiasi cha **shilingi bilioni 91** sawa na **asilimia 35 tu**.

2.2.3 Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016

Mheshimiwa Spika, Kamati ilikagua Miradi mbalimbali iliyo chini ya usimamizi wa Wizara inazosisimamia ambayo ilitengewa fedha katika Mwaka wa Fedha 2015/2016 na ambayo Taarifa ilikuwemo kwenye Taarifa zilizowasilishwa na Kamati wakati wa uwasilishaji wa Taarifa za Bajeti za Mwaka wa Fedha 2016/2017. Ukaguzi wa Miradi hii ulifanyika kwa mujibu wa Kanuni ya 97 ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016.

Mheshimiwa Spika, miradi ambayo Kamati ilipata fursa ya kuitembelea kwa lengo la kufanya ukaguzi ni pamoja na iliyopo chini ya:-

a) Wizara ya Afya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto

Katika Wizara hii, Kamati ilifanya ukaguzi wa **Miradi mitatu (3)** ambayo ni:-Mradi wa kujenga

vyumba maalumu (Bunkers) kwa ajili ya kusimika mashine mpya za kisasa za kutibu Saratani katika Taasisi ya Saratani ya **Ocean Road**; Mradi wa upanuzi wa Taasisi ya Mifupa (MOI) awamu ya III ambao ni ujenzi wa jengo la ghorofa saba (7) kwa ajili ya kutolea huduma ya uchunguzi ikiwemo *CT-Scan, MRI, X-Ray, Ultra Sound*, vyumba vya upasuaji, maabara, hifadhi ya damu, huduma za dharura, ICU, vyumba vya wagonjwa wanaohitaji uangalizi wa karibu na vyumba vya wagonjwa wa kulipia na kuchangia; na Mradi wa upanuzi wa ofisi za Bohari ya Dawa.

b) Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia

Katika Wizara hii, Kamati ilifanya ukaguzi wa **miradi miwili (2)** ambayo ni Mradi wa Upanuzi na Ukarabati wa Chuo Kikuu cha Afya na Sayansi Shirikishi cha Muhimbili (MUHAS)- Mloganzila na Mradi wa kutoa Mikopo kwa Wanafunzi wa Elimu ya Juu (**Higher Learning Students Loan Board**).

c) Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo

Katika Wizara hii, Kamati ilikagua Mradi mmoja wa Upanuzi wa Usikivu wa Mitambo ya Shirika la Utangazaji la Taifa (TBC) wa Kisarawe ambao nao haukuhusisha fedha za Serikali. Kamati iliamua kukagua mradi huo kutokana na kuwa katika Miradi ya Wizara ambayo ilitengewa fedha (**kiasi cha shilingi bilioni 3**) hakuna hata mmoja uliotekelzwa kwa kuwa haikutolewa fedha yoyote kutoka Serikalini.

Mheshimiwa Spika, kwa ujumla Miradi karibu yote ambayo Kamati iliikagua ilikuwa na changamoto ya ucheleweshwaji au kutotolewa kabisa kwa fedha zilizotengwa hali ambayo iliathiri utekelezaji wake.

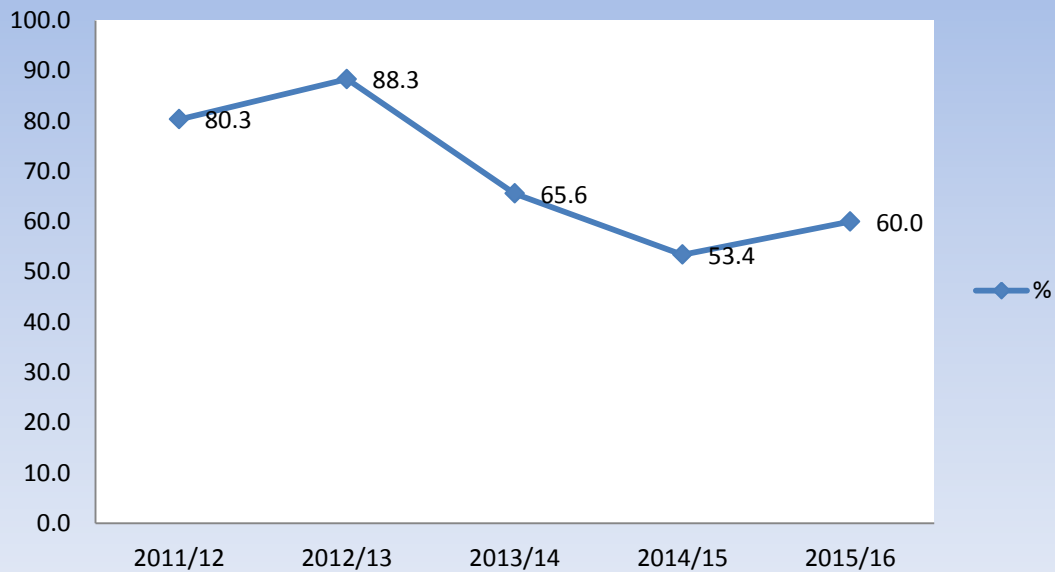
Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kwamba, imekuwa ni kawaida kwa Serikali kutotimiza utoaji wa fedha zinazotengwa kwenda kwa wakati katika Wizara zilizopo chini ya Kamati hii

kama vielelezo vifuatavyo vinaonesha hali ya upatikanaji wa fedha kwa kipindi cha Miaka 5 (2011/2012- 2015/2016).

MCHANGANUO WA FEDHA ZA MIRADI YA MAENDELEO YA WIZARA YA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO KWA KIPINDI CHA MIAKA 5 (2011/2012 - 2015/2016)				
Na	MWAKA	BAJETI	KIASI KILICHOPOKELEWA	%
1	2011/12	4,480,851,000	3,600,000,000	80.3
2	2012/13	3,055,596,335	2,698,966,000	88.3
3	2013/14	12,700,000,000	8,327,500,000	65.6
4	2014/15	16,850,000,000	9,000,000,000	53.4
5	2015/16	3,000,000,000	1,800,000,000	60.0

Chanzo: Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo

**ASILIMIA YA FEDHA ZA MIRADI YA MAENDELEO ZA WIZARA YA
HABARI, UTAMADUNI SANAA NA MICHEZO ZILIZOPOKELEWA
KWA KIPINDI CHA MIAKA 5 (2011/2012-2015/2016)**

**MCHANGANUO WA FEDHA ZA MIRADI YA MAENDELEO YA WIZARA YA
ELIMU, SAYANSI NA TEKNOLOJIA KWA KIPINDI CHA MIAKA 5
(2011/2012 - 2015/2016)**

Nā	MWAKA	BAJETI	KIASI KILICHOPOKELEWA	%
1	2011/12	135,518,096,000	120,180,954,633	88.7
2	2012/13	92,581,317,000	59,510,044,937	64.3
3	2013/14	72,598,051,000	47,887,451,490	66.0
4	2014/15	453,613,333,000	359,543,290,904	79.3
5	2015/16	582,670,597,888	492,753,160,996	84.6

Chanzo: Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia

Mheshimiwa Spika, kwa mwenendo huu wa upatikanaji wa fedha kwa muda wa miaka mitano (5), kama vielelezo vinavyoonesha, Kamati inaona kwamba utekelezaji wa Miradi hiyo ya maendeleo inategemea sana upatikanaji wa fedha hasa zilizotengwa na kupitishwa na Bunge lako Tukufu zinakwenda katika Wizara husika na kwa kiasi ambacho kimepangwa, kwa kufanya hivyo Wizara itaweza kutekeleza majukumu yake kwa wakati na maendeleo hayo kuonekana kwa wakati pia. Kamati inaiomba Serikali kuendelea kutekeleza majukumu ya upelekaji wa fedha kwa wakati kama ambavyo ni matarajio ya walio wengi.

2.2.4 Kupokea na kuchambua Taarifa ya Utekelezaji wa Maoni na wa Fedha wa 2015/2016 na mchakato wa Bajeti za Wizara hizo kwa Mwaka wa Fedha wa 2016/2017

Mheshimiwa Spika, mara baada ya Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo kwa mujibu wa Kanuni, Kamati ilichambua Taarifa ya Utekelezaji wa

Maoni na Ushauri wa Kamati kuhusu Bajeti za Wizara inazosisimamia kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016, pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hizo kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017. Taarifa hizo ziliwasilishwa Bungeni kwa mujibu wa Kanuni ya 99 (9) Toleo la Januari, 2016, tarehe tofauti mnamo mwezi Mei, 2016.

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwa Bajeti imekuwa ni chagamoto kwani Wizara karibu zote zimekuwa hazipewi fedha kama zilivyoidhinishwa na Bunge kama inavyoelezwa hapa chini:-

a) Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee wa Watoto

Kamati iliridhishwa na Utekelezaji wa maoni, ushauri na mapendekezo ya Kamati. Hata hivyo, mpaka Kamati inapokea Taarifa mwezi Machi 2016, hata nusu ya Bajeti ilikuwa haijatolewa. Kwa **Fungu 52 (Idara Kuu Afya)** kiasi kilichotengwa kilikuwa ni shilingi **780,740,723,000/=** lakini

kilichopokelewa kilikuwa ni **shilingi 238,685,499,908/=** sawa na **asilimia 31 tu**. Aidha, **Fungu 53 (Idara Kuu Maendeleo ya Jamii)** kiasi kilichoidhinishwa ni **shilingi 27,501,007,000/=** na kilichopokelewa ni shilingi **8,576,148,561/=** ambayo sawa na **asilimia 31. 2 tu**.

Mheshimiwa Spika, pamoja na hayo Kamati ilichambua Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017 na kutoa maoni yake ambayo yaliwasilishwa Bungeni tarehe 11 Mei, 2016.

b) Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo

Taarifa ya utekelezaji wa Maoni na Ushauri wa Kamati ilikuwa ya kuridhisha. Utendaji wa Wizara ulikuwa wa kusuasua kutokana na changamtoto ya Bajeti kwani hadi Kamati inakutana na Wizara ilikuwa imepokea **asilimia 50 tu** ya Bajeti na fedha za kutekeleza Miradi ya Maendeleo kilikuwa hakijatolewa kama ilivyoelezwa awali. Kuhusu Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017, Kamati

ilifanya ulinganisho wa Bajeti ya Wizara pamoja na ile ya Bajeti Kuu ya Taifa. Katika uchambuzi wake Kamati ilibaini kuwa Bajeti inayoombwa kwa Mwaka huu ni sawa na **asilimia 0.09** ya Bajeti Kuu ya Taifa ya shilingi **23,847,987,319,085/=** ambayo pia ni pungufu kwani katika Mwaka wa Fedha 2015/2016 Bajeti ya Wizara ilikuwa ni sawa na **asilimia 0.14** ya Bajeti Kuu ya Serikali. Kamati haikupendezwa na hali hii kwani ilitaraji pale ambapo Bajeti Kuu inapoongezeka basi hata Bajeti ya Wizara hii nayo ingeongezwa hususan fedha ya Miradi ya Maendeleo.

c) Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea Taarifa ya utekelezaji wa Maoni na Ushauri wa Kamati ya Mwaka wa Fedha 2015/2016 ambapo ilibaini yapo baadhi ya maeneo ambayo hajatekelezwa ipasavyo ambapo Kamati iliendelea kuyasisitiza katika Taarifa yake ya Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017 iliyowasilishwa Bungeni tarehe 26 Mei, 2016. Kamati pia ilipokea Taarifa ya

utekelezaji wa Bajeti ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016. Kamati ilibaini kuwa hadi kufikia robo ya tatu ya Mwaka yaani Machi 2016, Wizara ilikuwa imepokea kiasi cha shilingi **316,402,868,828/=** sawa na **asilimia 61.8** tu. Aidha, kuhusu Bajeti ya Maendeleo, Kamati ilibaini kuwa katika robo tatu ya Mwaka wa Fedha, Wizara imepokea jumla ya shilingi 360,922,754,359.61 sawa na **asilimia 61.9** ya fedha iliyoidhinishwa 582,670,597,884.49. Kamati imebaini kuwa kiasi hiki cha fedha kisichokidhi mahitaji ni moja ya sababu ya kutotekelezwa kwa Miradi ya Maendeleo ipasavyo.

2.2.5Kupokea, kuchambua na kujadili Taarifa za Utekelezaji na Mpango wa Bajeti kwa kipindi cha Nusu Mwaka (Julai – Disemba 2016)

Mheshimiwa Spika, katika vikao vya Kamati vilivyofanyika kuanzia tarehe 16 hadi 28 Januari, 2017 Mkoani Dodoma, pamoja na majukumu mengine, Kamati ilipokea, kuchambua na kujadili Taarifa za Utekelezaji na Mpango wa Bajeti kwa

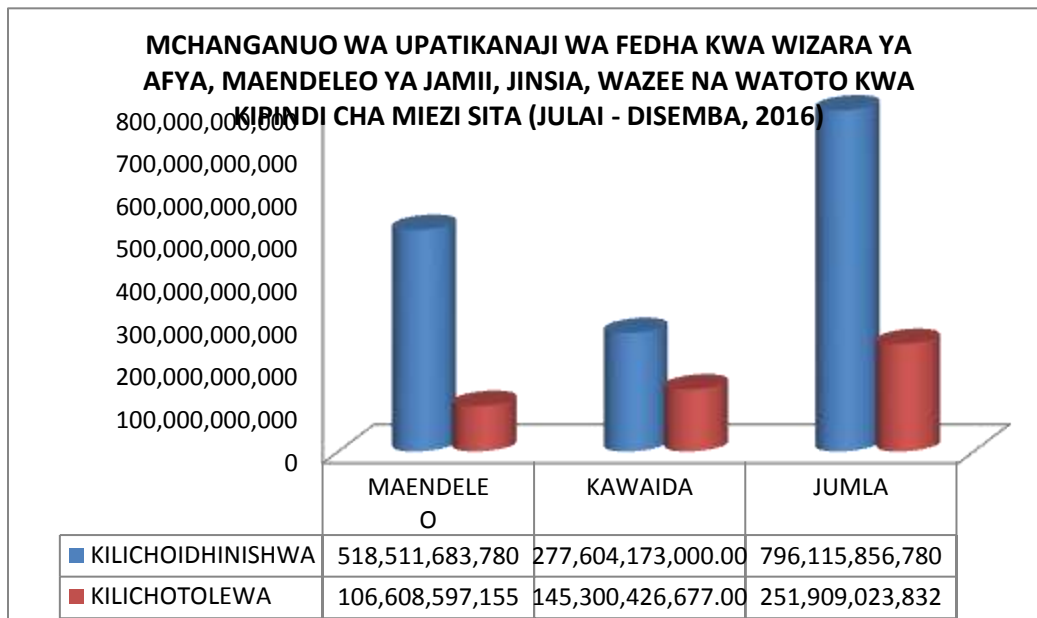
kipindi cha nusu Mwaka Julai – Disemba kama ifuatavyo:-

a) Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia Wazee na Watoto

Mheshimiwa Spika, katika kikao chake kilichofanyika tarehe 21 Januari, 2017, Kamati ilipokea, kuchambua na kujadili Taarifa ya Utekelezaji na Mpango wa Bajeti ya Wizara kwa kipindi cha nusu Mwaka (Julai – Disemba 2016) ambayo ilionesha kuwa ukusanyaji wa maduhuli ni wa kuridhisha kwani mpaka kufikia Disemba 2016, Wizara ilikuwa imekusanya kiasi cha shilingi **87,600,975,103/=** sawa na **asilimia 55.6** ya kiasi cha shilingi **157,504,060,366/=** kilichopangwa kukusanywa kwa mwaka wa Fedh 2016/2017.

Mheshimiwa Spika, kuhusu upatikanaji wa fedha, Kamati imebaini siyo wa kuridhisha kwani hadi kufikia Disemba 2016, Wizara imepokea kiasi cha shilingi **251,909,023,832/=** sawa na **asilimia 31.6 tu** ya kiasi cha shilingi **796,115,856,780/=** ya fedha

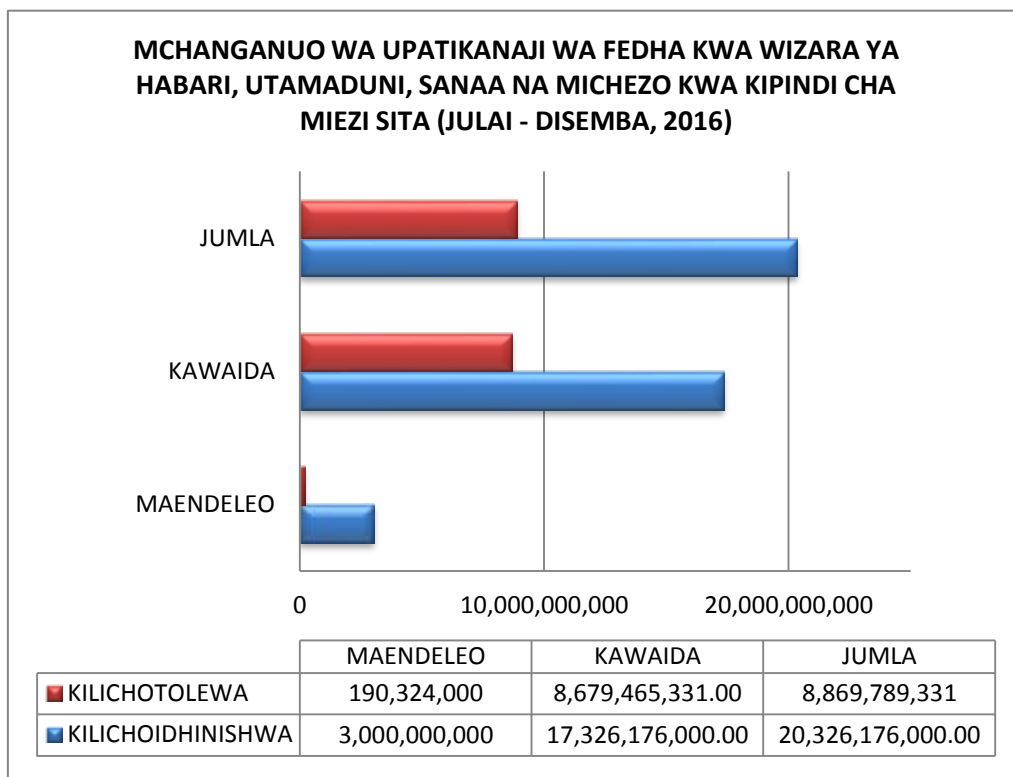
iliyoidhinishwa kwa mwaka mzima. Aidha, kati ya kiasi hicho cha fedha kilichopokelewa na Wizara, fedha za Miradi ya Maendeleo ni shilingi **106,608,597,155/=** sawa na **asilimia 20.6** tu ya kiasi cha shilingi **518,511,683,780/=** kilichotengwa kwa mwaka mzima. Upatikanaji huu wa kusuasua wa fedha umesababisha baadhi ya miradi muhimu ishindwe kuanza kutekelezwa kama Mradi wa kununua vifaa tiba katika hospitali ya Taifa ya Muhimbili, MOI, KCMC na **Ocean Road**, ujenzi wa uzio katika kituo cha Waathirika wa dawa za kulevya kilichopo Itega, kukarabati wodi ya wagonjwa wa afya ya akili Hospitali ya Mirembe, ujenzi wa hospitali ya kanda ya Kusini Mtwara na Usimikaji wa Mashine za **LINAC** katia Hospitali ya Bugando-Mwanza.

Chanzo: Taarifa ya Wizara

- b) Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo Mheshimiwa Spika**, mnamo tarehe 25 Januari, 2017, Kamati ilipokea, kuchambua na kujadili Taarifa ya Utekelezaji na Mpango wa Bajeti ya Wizara kwa kipindi cha nusu Mwaka (Julai – Disemba 2016). Taarifa ya ukusanyaji wa maduhuli ilionesha katika kipindi cha Nusu Mwaka Wizara imeweza kukusanya kiasi cha shilingi **425,775,120/=** sawa na **asilimia 51.9** ya shilingi **820,005,000/=** cha ukusanyaji wa kipindi cha Mwaka mzima. Aidha, kuhusu upatikanaji wa fedha, Wizara imepokea **8,869,789,331/=** kati

ya shilingi **20,326,176,000/=** zilizoidhinishwa na Bunge sawa na **asilimia 43 tu**. Kiasi cha shilingi **190,324,000/=** zilipokelewa kati ya shilingi **3,000,000,000/=** ya fedha za Miradi ya maendeleo ambayo ni sawa na **asilimia 6.3 tu**.

Chanzo: Taarifa ya Wizara

c) Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia

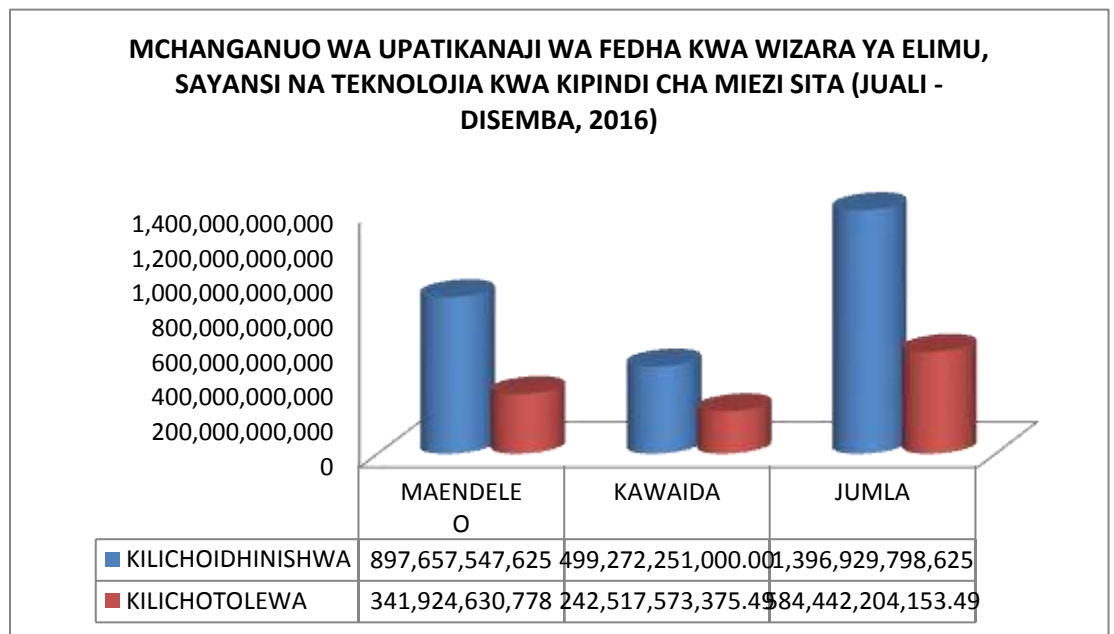
Mheshimiwa Spika, katika kikao kilichofanyika tarehe 27 Januari 2017, Kamati ilipokea Taarifa ya utekelezaji wa Majukumu ya Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia kwa kipindi cha nusu

mwaka (Julai – Disemba 2016). Taarifa ilionesha kuwa, kwa Mwaka wa fedha 2016/2017, Wizara ilikadiria kukusanya maduhuli ya shilingi **327,887,974,585.87/=** hadi kufikia Disemba 2016, makusanyo ya maduhuli yalikuwa shilingi **151,381.478,191/=** sawa na **asilimia 46**.

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka w Fedha 2016/2017, Wizara iliidhinishiwa na Bunge lako Tukufu kiasi cha shilingi **1,396,929,798,625/=** hadi kufikia Disemba 2016, Wizara ilikuwa imepokea shilingi **584,442,204,153.49/=** sawa na **asilimia 42**. Aidha kwa upande wa Miradi ya Maendeleo kiasi cha shilingi **897,657,547,625/=** kiliidhinishwa na Bunge na kilichotolewa mpaka Disemba 2016 ni **341,924,630,778/=** sawa na **asilimia 38 tu**.

Mheshimiwa Spika, pamoja na hayo Wizara ilieleza changamoto ambazo yenyewe na Taasisi zake imekuwa ikikumbana nazo kama: kutopata kwa wakati fedha za kutekeleza Miradi ya Maendeleo, madeni ya walimu, uhaba wa

wahadhiri wenye sifa, miundombinu chakavu na isiyokidhi mahitaji kwenye vyuo vikuu, ongezeko la vyuo vikuu ambavyo vinahitaji ukaguzi wa mara kwa mara, uhaba wa wanafunzi wa kike hasa katika masomo ya Sayansi na uhaba wa hosteli za wanafunzi.

Chanzo: Taarifa ya Wizara

2.2.6 Kupokea Taarifa Mahsusni

Mheshimiwa Spika, katika vikao vya Kamati vilivyofanyika Mwezi Oktoba, 2016, Kamati iliomba kukutana na Wizara mbili inazosisimamia kwa lengo la kupokea Taarifa Mahsusni ya

masuala ambayo Kamati iliona ni muhimu kwa wakati huo. Taarifa hizo ni pamoja na:

a) Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto

Mheshimiwa Spika, katika Wizara hii Kamati ilipokea Taarifa tatu zifuatazo:-

i) Hali ya dawa nchini (Upatikanaji na Usambazaji)

Mheshimiwa Spika, katika Taarifa iliyotolewa na Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto ilionesha kuwa hali ya upatikanaji wa Dawa nchini ni ya kuridhisha kwani upatikanaji wa dawa ulikuwa ni **asilimia 63**. Aidha, kwa zile dawa muhimu (**Essential Medicines**) ambazo ni **dawa 135, dawa 85** zipo za kutosha na tarehe 27 Oktoba 2016, ilitarajiwa shehena nyingine ya dawa kuingia. Si hivyo tu, lakini kila mwezi ilitarajiwa shehena ya dawa itakuwa inaingia. Pamoja na hayo Kamati ilijulishwa kuwa Serikali imeingia Mikataba yenye thamani ya

shilingi **bilioni 73** na washitiri (*suppliers*) ili kuhakikisha kunakuwa na dawa za kutosha. Iltarajiwa kuwa ifikapo **mwezi Disemba 2016** Bohari ya Dawa itakuwa na dawa asilimia 85. **Kamati ilibaini uwepo wa deni kubwa ambalo Serikali imekuwa ikidaiwa na Bohari ya Dawa na ilikiri ni kweli deni ambalo Serikali inadaiwa na ni shilingi Bilioni 154.8 ambalo Serikali inajipanga kulilipa.** Pamoja na hayo Kamati haikukubaliana na Taarifa ya Waziri kutokana na takwimu za hali ya dawa katika vituo vya Afya ambazo ziliwasilishwa na Wajumbe wa Kamati kutofautiana. Waziri alipokea hoja ya Kamati na kuomba kuifanyia kazi.

ii) Hatua zilizofikiwa na Mfuko wa Bima ya Afya (NHIF) katika utoaji wa Bima ya afya kwa wote (Universal Health Coverage)

Mheshimiwa Spika, kabla ya kueleza hatua zilizofikiwa katika utoaji wa Bima ya Afya kwa wote, Waziri alieleza nia ya Serikali kuanzisha

Huduma ya Bima ya Afya kwa wote (**Universal Health Coverage**) ambapo itazingatia mambo muhimu yafuatayo:-

- Kutakuwa na mfuko mmoja wa Bima ya Afya nchini ambao ni wa lazima kwa kila Mtanzania ili kuhakikisha kila Mtanzania ana uhakika wa kupata Matibabu. Aidha
- Mfuko huu haufuti Bima za Afya binafsi, ila kila mwananchi atalazimika kuwa na Bima hii na hizi binafsi ziwe ziada. Mfuko pia Utajumuisha watu wenye kipato na hali tofauti hii pia itaondoa matabaka na kuhakikisha huduma za matibabu kwa wananchi wote ikiwa ni pamoja na kupunguza gharama za matibabu. Aidha, inatarajiwa ifikapo **2020 asilimia 70** ya Watanzania wawe wanufaika wa Huduma hii.

Mheshimiwa Spika, Waziri alieleza kuwa Muswada wa Bima ya Afya kwa wote ulishaandaliwa na ulitarajiwa kuwasilishwa

Septemba 2016, hata hivyo, ulikwama kwenye Baraza la Mawaziri kutokana na mapungufu yaliyobainika. Aidha, Kamati ilijulishwa kuwa mchakato unaenda vizuri na inategemewa mwezi Februari 2017 Muswada huu utaletwa Bungeni. Ni matumaini ya Kamati kwamba Muswada huu upo tayari.

iii) Utendaji wa Hospitali ya Benjamin Mkapa iliyopo Chuo Kikuu cha Dodoma (UDOM)

Mheshimiwa Spika, Katibu Mkuu aliwasilisha taarifa ya Hospitali ya Benjamin Mkapa kwa niaba ya Waziri wa Afya na Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto. Taarifa hiyo ilikuwa na baadhi ya mafanikio yaliyopatikana katika Hospitali hiyo tangu kufunguliwa kwake Oktoba 2015 ikiwa ni pamoja na kutoa tiba kwa wagonjwa ndani na nje ya Mkoa wa Dodoma. Pamoja na mafanikio hayo Kamati ilielezwa changamoto ambazo Hospitali imekuwa ikikumbana nazo ambazo ni:-

- Uhaba wa Watumishi pamoja na muundo wake kwani mahitaji ni **750** na waliopo ni Watumishi **51** ambayo ni sawa na **asilimia 6.8** tu ya mahitaji ya Hospitali hiyo ambayo inasababisha utendaji wake kuwa hafifu.
- Mabadiliko kutoka kuwa Hospitali ya kawaida (ya chuo) kama ilivyokuwa imepangwa awali na kuwa Hospitali ya Taifa ambapo kunahitajika eneo kubwa zaidi.
- Ukosefu wa maeneo ya kuchomea taka (**Incinerator**)
- Ukosefu wa maabara (kwa ajili ya TB, Virus kama vya Ebola).
- Usafiri wa Watumishi kwa kuwa Hospitali ipo kilomita 25 kutoka makazi ya watumishi walio wengi.
- Uchache wa fedha kwa ajili ya kuendeleza ujenzi wa hospital ambazo zinatolewa na Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya (NHIF).

Mheshimiwa Spika, katika uchambuzi wake wa Taarifa hii, Kamati ilibaini kuwepo kwa Ufisadi katika manunuzi ya vifaa tiba katika Hospitali hiyo na Waziri alikiri katika maelezo yake alipokuwa anahitimisha na kuahidi kufanyia kazi suala hilo ikiwemo uchunguzi kufanywa na Mkaguzi na Mdhhibiti Mkuu wa Hesabu za Serikali na kuleta taarifa mbele ya Kamati.

b) Wizara ya Elimu, Sayansi, Teknolojia

Mheshimiwa Spika, katika Wizara ya Elimu, Sayansi, Teknolojia, Kamati ilipokea Taarifa za Taasisi mbili zilizo chini ya usimamizi wa Wizara hii ambazo ni:-

i) **Utoaji na urejeshwaji wa mikopo kutoka Bodi ya Mikopo ya Elimu ya juu**

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea na kujadili Taarifa ya utoaji na urejeshwaji wa mikopo ya Elimu ya juu ambayo ilionesha kuwa urejeshwaji wa mikopo umeongezeka kutoka

shilingi **milioni 53.6 mwaka 2006/2007** hadi kufikia **Bilioni 30.3 mwaka 2015/2016** na inatarajiwa kuwa mara baada ya kufanyiwa marekebisho Sheria ya Bodi ya Mikopo marejesho yataongezeka zaidi.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilihoji juu ya vigezo vinavyotumika kutoa mikopo kwa kuwa kumekuwepo na malalamiko mengi ya wanafunzi kukosa mikopo hiyo licha ya kuwa wanakidhi vigezo. Kamati ilijulishwa kuwa Vigezo vinavyotumika kutoa Mikopo ni **Ulemavu, Yatima na Wanafunzi wanaotoka kwenye familia duni.**

Mheshimiwa Spika, pamoja na hayo Kamati ilielezwa nia ya Bodi ya kutaka kufungua Ofisi za Kanda ili kutoa huduma kwa karibu. Lakini pia ilielezwa changamoto mbalimbali ambazo Bodi imekuwa ikukumbana nazo zikiwemo:-

- Ushirikiano mdogo kati ya Bodi ya mikopo na waajiri kwani hawatoi taarifa na hawakati mishahara ya waajiriwa hao ambao ni wanufaika wa mikopo.
- Ukosefu wa Kanzi data (**Database**) kwaajili ya kuwapata wanufaika wa mikopo ili waweze kulipa madeni yao kwa wakati.

ii) **Utendaji wa Shirikisho la Vyuu Vikuu (TCU) na vigezo vinavyotumika katika kuchagua wanafunzi**

Mheshimiwa Spika, katika uwasilishaji wake Mkurugenzi Mtendaji alieleza vigezo vinavyotumika kuchagua wanafunzi pamoja na makosa yanayofanywa na wanafunzi hali inayowapelekea kushindwa kuchaguliwa. Makosa hayo mengi yanatoka na uelewa mdogo wa waombaji wa namna ya kujaza fomu za maombi kupitia mtandao na kutochukua muda wa kusoma na kuelewa

maelekezo ya jinsi gani ya kujaza fomu hizo pamoja na vigezo vinavyoambatana na uchaguzi wa kozi anayoitaka na Chuo husika.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini kuwa TCU kwa kiasi kikubwa imekuwa ikifanya kazi ya udalali kutokana na utaratibu wake wa kuwapangia vyo wanafunzi na hasa vile vya binafsi ambavyo pia vimekuwa na gharama kubwa sana.

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri Wizara kuisimamia TCU kutekeleza majukumu yake ya msingi ya kuangalia ubora wa Elimu nchini inayotolewa na utitiri wa vyo nchini badala ya kuhangaika na kipengele (*Component*) kimoja tu cha udahili wa wanafunzi jambo ambalo hata likiachwa halina madhara makubwa kwa Wizara.

2.2.6 Uchambuzi wa Miswada na Mikataba ya Kimataifa (Maazimio)

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Januari 2016 hadi Januari 2017, Kamati ilijadili na kuchambua jumla ya Miswada ya Sheria minne (4) na Azimio moja kama ifuatavyo ambayo pia Taarifa zake ziliwasilishwa Bungeni.

a) Miswada ya Sheria

Mheshimiwa Spika, Miswada ya Sheria iliyojadiliwa na kuchambuliwa na Kamati na hatimaye kuwasilishwa Bungeni na kupitishwa kuwa Sheria ni pamoja na:-

- i) Muswada wa Wanataaluma wa Kemia wa Mwaka 2016 (***The Chemist Professionals Bill, 2016***);
- ii) Muswada wa Sheria ya Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali wa Mwaka 2016 (***The Government Chemist Laboratory Authority Bill, 2016***);
- iii) Muswada wa Huduma za Habari wa Mwaka 2016 (***The Media Services Bill, 2016***);
na

iv) Muswada wa Sheria ya Madaktari, Madaktari wa Meno na Wataalam wa Afya Shirikishi wa Mwaka 2016 (***The Medical, Dental and Allied Professionals Bill, 2016***).

b) Mkataba wa Kimataifa (Maazimio)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilijadili na kuchambua Mkataba mmoja wa Kimataifa wa Udhibiti wa Matumizi ya Dawa na Mbinu za kuongeza Nguvu Michezoni (***International Convention Against Doping in Sports***).

2.2.7 Semina kwa Wajumbe wa Kamati

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipewa semina mbalimbali kwa lengo la kuwajengea uwezo Wajumbe wa Kamati. Semina hizo ni pamoja na:

a) Semina ya Uchambuzi wa Bajeti

Semina hii iliendeshwa na Shirika la Maendeleo la Kimataifa (UNDP) chini ya Mradi unaojulikana kama **Legislative Support Program** iliyo chini ya Ofisi ya Bunge. **Katika Semina hiyo wajumbe**

walijengewa uwezo wa namna ya kuchambua Bajeti ya Serikali na hasa upangaji wa vipaumbele vya Taifa. Semina ilifanyika tarehe 10 Aprili, 2016 katika Ofisi za Bunge, Dar es Salaam.

b) Semina ya Masuala ya Idadi ya Watu

Semina hii iliendeshwa na Mtandao wa Kukuza Uelewa kuhusu Idadi ya Watu na Uwajibikaji Tanzania (TCDAA). Semina ilieleza kuhusu uhusiano uliopo wa ongezeko la Idadi ya watu na Uchumi hususan fursa na changamoto zake. **Semina iliwawezesha Wajumbe kuelewa umuhimu wa kudhibiti wa ongezeko la idadi ya watu** na semina hiyo ilifanyika tarehe 24 Aprili, 2016 katika Ukumbi wa Ngorongoro uliopo Hazina Ndogo- Mjini Dodoma.

c) Semina ya Masuala ya Afya

Semina hii iliendeshwa na Taasisi ijulikanayo kama Health Promotion Tanzania (HDT). Lengo la Semina lilikuwa ni pamoja na Taasisi hiyo kutambulika kwa Wajumbe wa Kamati ili kuwaeleza kazi

zinazofanywa na Taasisi hiyo, pia kuwapa Taarifa ya uchambuzi uliofanywa na Taasisi hii kuhusu Bajeti ya Sekta ya Afya iliyotengwa katika Mwaka wa Fedha 2016/2017. **Semina ilisaidia kupanua uelewa wa Wajumbe wa Kamati na hivyo kuweza kuishauri Serikali ipasavyo.** Semina ilifanyika katika Ukumbi uliopo Jengo la Hazina Dodoma tarehe 24 April, 2016.

d) Semina ya Sera ya Pombe

Semina hii iliendeshwa na TAMWA na ililenga kuhamasisha Wabunge kutaka kuwepo kwa Sera ya Udhubiti wa Matumizi mabaya ya Pombe. **Wajumbe wa Kamati walielewa kwa kina madhara ya kina nakuona kweli ipo haja ya kuwa na Sera.** Semina ilifanyika tarehe 26 Juni, Katika ukumbi wa Msekwa D, uliopo Ofisi ya Bunge Dodoma.

e) Semina ya Masuala ya Elimu

Semina hii iliendeshwa na Chuo Kikuu cha Aga Khan kwa lengo la kuainisha changamoto zilizopo

kwenye Sekta ya Elimu na namna ya kutatua changamoto hizo. **Kamati ilibaini ni kweli kuna changamoto nyingi katika Sekta ya Elimu ambazo zinahitaji msukumo wa pamoja ili kuweza kuzitatua kwani suluhu yake ni mtambuka.** Semina hii ilifanyika tarehe 4 na 5 Septemba, 2016 katika Hoteli ya Morena Dodoma.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAONI, USHAURI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, Kamati inapenda kutoa Maoni, Ushauri na Mapendekezo kama ifuatavyo:-

3.1 Maoni ya Jumla

3.1.1 Bajeti

Mheshimiwa Spika, kama ambavyo imeelezwa ndani ya Taarifa hii, changamoto kubwa ambayo imekuwa ikizikumba Wizara zilizo chini ya Usimamizi wa Kamati ni utolewaji wa fedha usioridhisha. Kamati inatambua umuhimu wa kila

sekta hapa nchini lakini Sekta kama Elimu na Afya ni msingi mkuu wa sekta nyingine.

Mheshimiwa Spika, Itakumbukwa mnamo Mwaka 2000 UN kupitia *World Summit* iyo fanyika Brazil ilikuja na malengo ya millenia 8 (*8 Millennium Development Goals –MDG's*) kwa lengo la kupunguza Umaskini ambayo kilele chake kilikuwa 2015. Baada ya kilele chake, mwaka 2015 UN ilikuja na malengo 17 endelevu ya maendeleo (**17 Sustainable Development Goals**) na kukubaliana yawe yametetelezwa ifikapo 2030. Kati ya Malengo hayo, malengo 3 yanahusu Sekta ambazo zipo chini ya usimamizi wa Kamati hii. Lengo namba 2 ni **Good health and well being**, lengo namba 3 ni **Quality education**, na lengo namba 4 ni **Achieve gender equality and empower all women and girls.**

Mheshimiwa Spika, ni dhahiri kuwa UN imetambua kuwa ili kufikia maendeleo endelevu ni lazima kuwekeza kwenye sekta hizi kwa

kutenga bajeti za kutosha. Kamati inaishauri Serikali kuziangalia Wizara hizi kwa jicho la pekee na kuhakikisha kiasi kinachotengwa na Bunge kinatolewa chote na kwa wakati.

3.1.2 Miradi ya Maendeleo

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwa Miradi mingi ya Maendeleo iliyo chini ya Wizara zilizo chini ya usimamizi wa Kamati zimekuwa hazipati fedha zake kwa wakati hali ambayo imeathiri utekelezaji wa miradi hiyo, **Kamati inaishauri Serikali kuhakikisha fedha zote zinazotengwa kwenye Miradi zinatolewa zote na kwa wakati na kama haiwezekani ni bora kupunguza miradi inayotekelezwa kwa wakati huo.**

3.1.3 Mfumo wa ugatuaji madaraka (Development by Devolution)

Mheshimiwa Spika, Mfumo wa Ugatuaji Madaraka (**D by D**) umesababisha Wizara zote zinazosimamiwa na Kamati kukosa mamlaka ya kuwafuatilia kwa karibu ikiwa ni pamoja na

kuwachukulia hatua mbalimbali Watendaji walioko chini ya Wizara husika pale ambapo inabainika wamekwenda kinyume na taratibu na hivyo kupunguza ufanisi katika Wizara hizo. Kwa mfano Waganga, Wauguzi, Waalimu, Maafisa Michezo, Maafisa maendeleo ya Jamii wote wako chini ya Ofisi ya Rais, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa (**TAMISEMI**). **Kamati inaona ni vyema ukaandaliwa mfumo bora wa mawasiliano na ushirikiano kati ya Wizara na TAMISEMI na ikibidi kuwepo na msimamizi mmoja tu. Aidha, kuna umuhimu kwa Kamati za Bunge za Huduma na Maendeleo ya Jamii na Kamati ya Utawala na Serikali za Mitaa kufanya vikao vya Kamati kwa pamoja pale linapotokea hitaji la kufanya hivyo.**

3.1.4Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto

Mheshimiwa Spika, katika Wizara hii Kamati inatoa maoni, ushauri na mapendekezo yafuatayo:-

a) Bohari ya Dawa (MSD)

- i) Bohari ya dawa licha ya umuhimu wake wa kuwa ndiyo inategemewa katika suala zima la uagizaji na usambazaji wa dawa nchini lakini bado imekuwa ikitengewa bajeti ndogo ambayo haikidhi mahitaji yake na hivyo kuathiri hali ya upatikanaji wa dawa nchini. **Kamati inashauri MSD iwe na fungu lake (Separate vote) kwani mahitaji yake ni makubwa sana na kutapunguza malimbikizo ya madeni yanayosababishwa na Serikali.**

- ii) Kamati imebaini kuwa changamoto nyingine ambayo MSD inakumbana nayo ni madeni makubwa inayozidai Halmashauri mbalimbali hali ambayo inaifanya ishindwe kuagiza dawa za kutosha kwa wakati. **Kamati inashauri kwa zile Halmashauri ambazo zinadaiwa ziwekewe utaratibu wa kuwa zinakatwa kiasi kidogo pale zinapoagiza**

dawa kupitia fedha za Serikali ili kupunguza deni.

iii) **Mipango iandaliwe ili kuwezesha mfumo wa ugawaji dawa uwe wa kielektroniki (*computerized*) ambapo kila siku asubuhi ijulikane dawa zilizopo kwenye kituo cha afya au hospitali ili kumsaidia na kumuwezesha daktari kuwaandikia wagonjwa dawa zilizopo kituoni au hospitalini ili kupunguza malalamiko ya kuishiwa kwa dawa wakati dawa mbadala zipo.**

iv) Pamoja na kauli ya Serikali kuwa upatikanaji wa dawa nchini upo wa kuridhisha, kiuhalisia hali ya upatikanaji wa dawa katika maeneo mengi siyo ya kuridhisha. Ukosefu huu wa dawa unahatarisha maisha ya wananchi wengi ambao wengi ni maskini. **Kamati inaishauri Serikali kuhakikisha bidhaa hii muhimu kwa maisha ya wanadamu**

inakuwepo wakati wote kwani Uwepo wa dawa maana yake wananchi wanapata dawa. Mahatma Gandhi aliwahi kusema “*It is health that is real wealth and not pieces of gold and silver*” akimaanisha kwamba “*Afya ndiyo utajiri wa kweli siyo dhahabu wala shaba*”. Hivyo basi hatuna budi kuhakikisha afya ya Watanzania ndiyo kipaumbele chetu.

- v) Kamati imebaini kuwa kumekuwepo na wizi wa dawa za Serikali ambazo zimekuwa zikikutwa kwenye maduka ya dawa ya watu binafsi hali inayofanya wagonjwa wakienda hospitali wakose dawa na hivyo kuhatarisha maisha kwa wale wasio na uwezo, **Kamati inashauri hatua kali zichukuliwe kwa yale maduka binafsi ya dawa (Pharmacy) yanayokutwa na madawa za Serikali.**

b) Taasisi ya Saratani Ocean Road (ORCI)

Mheshimiwa Spika, ugonjwa wa Saratani umekuwa tishio hapa nchini kutokana na kuongezeka kwa wagonjwa. Pamoja na kasi ya kusambaa kwa ugonjwa huu, kuna changamoto ya vifaa kwani vingi ni chakavu, uhaba wa dawa ambazo pia ni aghali sana na ukosefu wa vifaa vya kupima saratani katika Hospitali za Mikoa.

Mheshimiwa Spika, changamoto hizi zimepelekea wagonjwa wengi kupoteza maisha wakati wakisubiri matibabu ikiwemo vipimo na wengine kukosa dawa hivyo basi, **Kamati inashauri Serikali kuhakikisha inaongeza bajeti ya hospitali hii ili iweze kuwa na vifaa vingi na vya kisasa na pia kuhakikisha Hospitali za Mikoa zinapatiwa wataalam na vifaa ili kupunguza msongamano katika Hospitali ya Ocean Road.**

c) Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya (NHIF)

i) Kamati imebaini kwamba, pamoja na Mfuko huu wa Bima ya Afya kuwakata fedha kwa ajili ya matibabu wanachama wake, Bima ya Afya imekuwa na utaratibu wa kuchagua baadhi ya magonjwa kwa ajili ya kugharamia matibabu yake, na kuacha baadhi yakiwemo magonjwa yanayohusiana na upasuaji wa moyo. Utaratibu huu wa kuchagua magonjwa ya kulipia umekuwa unawawakatisha tamaa wananchi katika kuendelea kuchangia mfuko huo hasa pale wanaposhindwa kumudu matibabu hayo na hata kuwaingizia hasara Taasisi zinazotoa huduma hizo kama vile Taasisi ya Moyo ya Jakaya Kikwete kwa kujikuta inaingia gharama kubwa ya kununua vifaa ambavyo ni gharama ambapo jukumu hilo la kulipa matibabu ni la Bima ya Afya. **Kamati inashauri NHIF kuboresha Bima hii ili iweze kugharamia magonjwa yote, lakini**

pia iweze kukubaliwa katika hospitali zote nchini. Ifike mahali mtu mwenye kadi ya NHIF ajisikie fahari kuwa nayo.

ii) Kamati inatambua nia nzuri ya Serikali ya kuleta mpango wa Bima ya afya kwa wote (***Universal Health Coverage***), hata hivyo, haiwezekani kutunga Sheria bila ya kuwa na Sera. **Kamati inashauri Serikali kwanza kuandaa sera kwa ajili ya kusimamia suala hili ili baadae mchakato wa utungaji wa Sheria hiyo ufuate.**

iii) Kamati iliona kwamba, kwa kuwa zaidi ya asilimia 50 ya Watanzania ni wategemezi, na hivyo hawataweza kulipia mfuko huu, **Serikali ihakikishe kuwa inajipanga vyema kuhakikisha wananchi walio katika kundi hili wanapata huduma hii bila tatizo kwa kuboresha vyanzo vyake vya mapato vitakavyowezesha kupatikana mapato ya kugharamia Mfuko huu. Aidha, muhimu**

dawa zikapatikana kwani bila hilo hata mfuko huu hauna maana.

d) Hospitali ya Benjamin Mkapu

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwa ukiacha changamoto ambazo hospitali ya Benjamin Mkapu imekuwa ikikumbana nazo lakini kuna ufisadi mkubwa wa fedha ambao umefanyika na hivyo kusababisha hospitali ishindwe kujiendesha vizuri. **Kamati inaitaka Serikali kufanya Ukaguzi ili kubaini wahusika wa ufisadi huo na kuwachukulia hatua. Pamoja na hayo Kamati inashauri Hospitali hii iwezeshe kwa kupatiwa vifaa vya kutosha ili iweze kusaidia kutoa huduma kwa Watumishi wanaohamia Dodoma kufuatia agizo la Mhe. Rais Dkt. John Pombe Magufuli la kuifanya Dodoma Makao Makuu ya nchi kwa vitendo kwa kuhamishia shughuli zote za Serikali mkoani humu.**

e) Taasisi ya Moyo Jakaya Kikwete (JKCI)

Mheshimiwa Spika, Taasisi ya Moyo Jakaya Kikwete (JKCI) inafanya kazi kubwa ambayo kwa kiasi kikubwa imesaidia kupunguza gharama kubwa ambazo nchi ilikuwa inaingia katika kutibu wagonjwa wa moyo. Hata hivyo, Taasisi hii imekuwa haipatiwi fedha za kutosha za utekelezaji wa majukumu yake. Kwa mfano katika kipindi cha Nusu Mwaka (Julai – Disemba, 2016), Taasisi hii imepata **asilimia 12.5 tu** ya bajeti yake. **Kamati inaitaka Serikali kuhakikisha inaipa kipaumbele cha pekee Taasisi hii kwa kuitengea fedha za kutosha lakini pia ambazo zinatolewa kwa wakati ili iweze kusaidia kupunguza gharama ambazo Serikali imekuwa ikiingia katika kupeleka wagonjwa wa moyo nchini India.**

f) Mafunzo ya Juu ya Wataalam wa Afya Wabobezi (Specialists)

Mheshimiwa Spika, nchi yetu inakumbana na uhaba wa wataalam wa afya wenye ubobezi

kwenye fani mbalimbali (Specialists). **Kamati inashauri Serikali kuanza kusomesha wataalam hawa ili kuhakikisha katika kila Hospitali ya Mkoa kunakuwepo wataalam wa aina hii kama Daktari wa akina mama, watoto, magonjwa ya ndani n.k.**

g) Mamlaka ya Chakula na Dawa (TFDA)

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua kazi inayofanywa na TFDA katika kudhibiti ubora wa chakula na dawa nchini. **Kamati inashauri Mamlaka iendelee kutoa elimu ya kutosha kwa wananchi juu ya umuhimu wa kununua bidhaa ambazo zimekaguliwa ili kuepuka madhara yatokanayo na ulaji au ununuzi wa bidhaa sizisokidhi viwango.**

h) Taasisi ya Chakula na Lishe (TFNC)

Mheshimiwa Spika, Taasisi ya Chakula na Lishe ni moja kati ya Taasisi muhimu sana hasa ikizingatiwa ina jukumu kuu la kusimamia lishe ya wananchi. Kwa miaka ya hivi karibuni

Taasisi hii imekuwa kama imekufa. Kamati inatambua kuwa magonjwa mengi ambayo wananchi wanakumbana nayo kwa sasa mengi yanatokana na ulaji wa chakula usiozingatia lishe. **Kamati ina amini kwamba ni wakati sasa Taasisi hii ikawezeshwa ili iweze kutoa elimu ya kutosha juu ya uzingatiaji wa lishe bora ili kuepukana na magonjwa ambayo yanaweza kuepukika.**

h) Uhaba wa Wataalam wa Afya

Sekta ya Afya ni miongoni mwa Sekta mbazo zinakumbana na uhaba mkubwa wa Wataalam wa Afya ambao haukidhi mahitaji. Hata hivyo pamoja na uhaba huo lakini baadhi ya maeneo yana wataalam wengi ikilinganishwa na maeneo mengine. **Kamati inashauri kuwepo usawa wa kugawa Waganga Wakuu na Wataalamu wa afya katika maeneo mbalimbali ya nchi, ugawaji wa wataalam hao uzingatie mahitaji halisi ya**

eneo husika hasa katika maeneo ya pembezoni.

k) Elimu kuhusu Uzazi wa Mpango

Tanzani ni moja kati ya nchi ambazo linakumbana na changamoto ya ongezeko la watu. Kwa wastani mwanamke mmoja ana uwezo wa kuzaa watoto 5. Takwimu zinaonesha Tanzania inaongezeka watu takribani **milioni moja (1,000,000)** kwa mwaka hali inayosababisha Serikali kushindwa kuwahudumia vizuri wananchi wake. **Kamati inaona ipo haja ya kudhibiti ongezeko hili la watu na hivyo inashauri Serikali kuandaa Mkakati wa kuwaelimisha wananchi kuhusu Uzazi wa Mpango na umuhimu wa kuwa na watoto wachache.**

l) Ushiriki wa Sekta Binafsi katika kutoa huduma za vifaa tiba

Ukuaji wa teknolojia umefanya nchi nyingi kuondokana na utaratibu wa kununua vifaa

mbalimbali vya matibabu na badala yake imekuwa ikishirikisha sekta binafsi katika kutoa huduma hizi. **Kamati inaona ni wakati sasa Serikali ikaanza kufanya utafiti kuhusu namna ambavyo sekta binafsi inaweza kushiriki kwenye kutoa huduma za vifaa tiba kama MRI, CT SCAN n.k. Kwa kushirikisha sekta binafsi kwenye huduma hizi kutasaidia kupunguza tatizo la kukosekana mara kwa mara kwa huduma hizi zinazotolewa na vifaa tiba hivyo lakini pia itasaidia kupunguza gharama.**

m) Ukatili wa Kijinsia

Matendo ya ukatili wa kijinsia yameendelea kukua hali inayohatarisha maisha ya wanaanchi hususan wanawake na waoto. Hivi karibuni kumetokea tukio la mwanamke kuchapwa mbele ya hadhara ya wanawake na wanaume Mkoani Mara. **Kamati inashauri Serikali iwachukulie hatua kali wale wote wanaobainika kujihusisha na vitendo hivi.**

n) Makazi ya Wazee

Wazee ni kundi ambalo limesahaulika licha ya kuwa ndilo lilileta ukombozi wa nchi hii. Wazee pamoja na umuhimu wa kujengewa makazi lakini makazi yao mengi yamekuwa na hali mbaya sana. **Kamati inashauri Serikali itenge fedha za kutosha kwa ajili ya kujenga makazi ya wazee nchini na kuhakikisha wanawekewa huduma zote muhimu zikiwemo maji, huduma za afya na hata matunzo ya kisaikolojia.**

o) Sheria Mbalimbali

Kumekuwepo na baadhi ya Sheria kandamizi kama vile Sheria ya ndoa ya Mwaka 1971 ambayo **Kamati inashauri Serikali iharakishe na kukamilisha mchakato wa marekebisho ya sheria hii. Sambamba na hilo, Kamati inashauri Serikali iharakishe mchakato wa utungaji wa sheria ya Wazee.**

3.1.5Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Habari na Taasisi zake zinakumbana na changamoto mbalimbali ambazo Kamati inapenda kuzitolea maoni, ushauri na mapendekezo kama ifuatavyo:-

a) Shirika la Utangazaji la Taifa (TBC)

Mheshimiwa Spika, kilio kikubwa cha TBC ni uhaba wa fedha kwa ajili ya kutekeleza majukumu yake, miundombinu mibovu na uchakavu wa vifaa hali ambayo imesababisha washindwe kusikika kwenye masafa ya redio katika baadhi ya mikoa (Wilaya 81) licha ya kuwa ndiyo Shirika pekee la Utangazaji linalomilikiwa na Serikali. **Kamati inaishauri Serikali ililipe Shirika hili hadhi yake kwa kulitengea fedha za kutosha ili liweze kutekeleza majukumu yake ipasavyo ikiwemo Miradi ya Maendeleo na hususan uwekezaji kwani Sekta ya Habari inahitaji uwekezaji wa kutosha.**

b) Kampuni ya Magazeti ya Serikali (TSN)

Mheshimiwa Spika, Kamati iliwahi kushauri juu ya umuhimu wa TSN kuwa wabunifu ili kuongeza vyanzo vyake vya mapato. Kamati inatambua jitihada zinazofanywa na TSN za kuanza utaratibu wa kufunga mtambo wa kibiashara (**Commercial Press**) utakaochapisha vitabu na machapisho mengine ili kuongeza mapato yake. **Kamati inaendelea kuisitiza mchakato huu ukamilike haraka ili mapato yaweze kupatikana mapema.**

c) Chuo cha Sanaa Bagamoyo (TaSuBa)

Kamati imebaini changamoto kubwa ambayo TaSuBa imekuwa ikikumbana nayo ya miundombinu isiyokidhi mahitaji. **Kamati inashauri Serikali itenge fedha za kutosha ili kuhakikisha kunakuwepo miundombinu ya kutosha na yenye kukidhi mahitaji kwa ajili ya kutunza Sanaa ya Tanzania ambayo itatufanya tujivunie.**

d) Mitaala ya Michezo shuleni na Shule za Michezo

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua umuhimu wa michezo lakini hakuna mitaala ya michezo katika shule hapa nchini hali ambayo imekuwa ikidumaza kiwango cha michezo. **Kamati inashauri Serikali kuandaa mitaala ya michezo ili kuinua kiwango cha michezo na kukuza vipaji. Sambamba na hili, Kamati inaipongeza Serikali kwa kutekeleza mapema ushauri wa Kamati wa kutenga shule za michezo lakini ni lazima kuzipatia fedha za kutosha ili kuweza kufikia malengo ya kukuza vipaji vya vijana wetu.**

e) Sera na sheria mbalimbali za masuala ya Michezo

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwa Sera na Sheria zinazohusu michezo zimepitwa na wakati zinahitaji kurekebishwa ili ziweze kuendana na wakati, mfano Sera ya

Maendeleo ya Michezo ya Mwaka 1995 ambapo mambo mengi yamekwisha badilika. **Kamati inashauri Serikali ikamalisha mchakato wa mapitio ya Sera na Sheria hizo mapema ili kuendana na wakati.**

f) Uboreshaji wa viwanja vya michezo

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri Wizara iandae mkakati wa kuboresha viwanja vya michezo nchini, ikiwa ni pamoja na viwanja vinavyomilikiwa na Chama Cha Mapinduzi. Kamati inapendekeza Wizara ishirikishe sekta binafsi ili kuendesha na kuendeleza viwanja hivyo vitakavyosaidia kuinua kiwango cha michezo

g) Maadili na Utamaduni wa Mtanzania

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini maadili na utamaduni wa Mtanzania yameendelea kuporomoka siku hadi siku kutokana na kukua kwa teknolojia. Kamati inashauri pamoja na jukumu la Serikali kutoa elimu juu ya umuhimu

wa kutunza mila nzuri na tamaduni zetu na kuchukua hatua pale panapotokea ukiukwaji uliozidi kikomo lakini pia wazazi wanapaswa kuwa na jukumu la kwanza la kuangalia maadili ya watoto wao.

h) Kazi za Wasanii

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa kumekuwepo na wizi wa waziwazi wa kazi za Wasanii hali ambayo pia inapelekea kutopata faida ya jasho la kazi zao na hatimaye kukosesha mapato Serikali, **Kamati inashauri Wizara ihakikishe unaandaliwa utaratibu wa wazi utakaowezesha kulinda kazi za wasani.**

i) Idara ya Habari Maelezo

Mheshimiwa Spika, Idara ya Habari Maelezo ndiye Msemaji Mkuu wa Serikali, hata hivyo kumekuwepo na Taarifa zinasambaa ambazo Idara hii inapaswa kutoa ufafanuzi kwa wananchi lakini mara nyingi imekuwa haifanyi hivyo. **Kamati inashauri Idara hii iweke**

utaratibu wa utoaji habari kwa Umma (*Press Conference*) ili kuweza kutoa ufafanuzi unaotakiwa na hivyo kupunguza mashaka kwa wananchi.

3.1.6 Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia

Mheshimiwa Spika, Wizara hii pamoja na Taasisi zake inakumbana na changamoto mbalimbali ambazo Kamati inapenda kuzitolea maoni, ushauri na mapendekezo kama ifuatavyo:-

a) Bodi ya Mikopo ya Elimu ya Juu

- i) Kamati imebaini kuwa fedha nyingi takribani asilimia 50 ya fedha za miradi ya maendeleo zinaenda kwenye Bodi ya Mikopo ya Elimu ya Juu, **Kamati inashauri fedha za miradi ya maendeleo kwa Wizara hii zitenganishwe na fedha za Bodi ya Mikopo kwa ajili ya wanafunzi wa vyuo vya Elimu ya juu ili kubainisha kiasi halisi kinachotengwa kwa ajili ya maendeleo ya elimu na kwa Bodi ya Mikopo ya Elimu ya juu.**

ii) Kwa kuwa ukusanyaji wa marejesho ya mikopo ya Elimu ya Juu sio wa kuridhisha sana, **Kamati inashauri Bodi iweke mkakati madhubuti wa kuhakikisha inaongeza kiwango cha marejesho ya mikopo kwani wanufaika wengi wanajulikana walipo. Hii itasaidia kutoa mikopo kwa wengine baada ya kupata marejesho hayo.**

b) Mamlaka ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi Stadi (VETA)

Vyuo vya ufundi stadi (VETA) viwe na utaratibu wa kufundisha masomo kulingana na mahitaji ya nchi na soko na sera ya nchi (mfano: sera ya kuwa nchi ya viwanda) badala ya kujenga vyuo kila sehemu na na kujikuta wanafunzi walio wengi wanajifunza kitu hichohicho kama vile udereva ambao unafanywa na karibu vyuo vyote vya VETA nchini na hakuna fani nyingine.

c) Taasisi ya Elimu Tanzania (TET)

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua kuwa kuna uhaba wa vitabu nchini hali ambayo imeendelea kuzorotesha ubora wa Elimu. **Kamati inashauri Serikali ihakikishe vitabu vyote vinavyopaswa kutumika kwa walimu na wanafunzi vinapatikana kwa wakati.**

d) Tume ya Vyuu Vikuu (TCU)

- i) Kamati imebaini kuwa (TCU) imekuwa na utaratibu wa kuwapangia wanafunzi vyuo vya kwenda na hususan vile vya binafsi. **Kamati inashauri utaratibu huu uachwe na badala yake wanafunzi waombe wao wenyewe moja kwa moja katika vyuo husika, kwani TCU imekuwa ikifanya kazi ya uwakala wa Vyuu binafsi na vyuo hivi vimekuwa vikitoa elimu kwa gharama kubwa sana na kulazimika kuwalipia wanafunzi hao kwa kupitia bodi ya mikopo.**

ii) Kamati inatambua jukumu kuu la TCU ni kusimamia ubora wa elimu katika vyuo nchini na hivyo Kamati inaendelea kuisitiza **kwa kuishauri TCU kufanya jukumu lake la msingi la kuangalia ubora wa elimu nchini inayotolewa na vyuo vikuu na iachane na utaratibu wake wa sasa ambapo imejikita zaidi katika kufanya udahili wakati hiyo sio kazi yao. Kazi ya udahili ifanywe na vyuo husika kulingana na vigezo vya chuo hicho.**

e) Hospitali ya kufundishia ya Mloganzila

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua umuhimu wa Hospitali ya kufundishia ya Mloganzila katika harakati za kuongeza Wataalm wa Afya nchini. Hata hivyo Kamati inapata mashaka kuhusu upatikanaji wa rasilimali watu na vifaa tiba. Kwani mahitaji halisi ya Hospitali ni watumishi **950** na mpaka sasa ni watumishi **50** tu ndiyo wenye uhakika wa kupatikana wa kwenda kufanya kazi katika Hospitali hiyo. **Kamati inashauri Serikali**

ijipange ili kuhakikisha kuwa kunapatikana rasilimali watu wa kutosha na wenye vigezo kupitia mfumo sahihi badala ya kuokoteza tu, pamoja na vifaa tiba. Aidha, kwa kuanzia Serikali ifanye mashirikiano na nchi nyingine zenye Wataalam wazuri ili kuweza kuungana na watoaji wa huduma ya afya katika hospitali hiyo na kuwajengea uwezo (*beefing up*) wataalam wa afya nchini ili kuifanya Hospitali hii kuwa hospitali ya kisasa katika utoaji wa huduma wakati tukiendelea kusomesha wataalam wetu.

f) Taasisi ya Sayansi na Teknolojia ya Nelson Mandela- Arusha

Mheshimiwa Spika, Taasisi ya Sayansi na Teknolojia ya Nelson Mandela – Arusha ina jukumu la kutoa elimu na mafunzo katika ngazi ya uzamili na uzamivu pamoja na kufanya utafiti katika ngazi ya ubobezi. Taasisi hii tayari imefanya utafiti kwa ajili ya kuanzisha Kituo cha Ithibati (***centre of excellence***) katika Bara

la Afrika kwaajili ya kujibu changamoto na matatizo ya Afrika katika Nyanja ya Sayansi na Teknolojia.

Mheshimiwa Spika, hata hivyo, Kamati imebaini kuwa Chuo kimejikita zaidi katika kutoa elimu kama vilivyo vyuo vingine. Kamati inaona kuwa Taasisi ya Nelson Mandela inapaswa kuwa kama **Silicon Valley**, eneo ambalo ni Makao Makuu ya Makampuni yenye Teknolojia kubwa duniani ambayo yamewekeza kwa ajili ya kutotoa (kuzalisha) Teknolojia huko Marekani. Kitendo cha kuwepo eneo moja maalum la utafiti na ugunduzi wa Sayansi na Teknolojia pamoja na Makampuni na Viwanda kumesaidia kuzalisha watafiti wengi na vituo vya teknolojia.

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri na inaona ni wakati sasa Taasisi hii kujikita zaidi katika kufanya utafiti na kuzalisha wataalam wengi zaidi ili kuweza kuwa Silicon Valley ya

Tanzania na Afrika kwa ujumla na haya yatawezekana endapo tu, Serikali itaamua kuwekeza ipasavyo na kujenga Maabara za utafiti za kutosha.

f) Madeni ya Walimu

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua sana umuhimu wa Walimu katika Sekta ya Elimu na Maendeleo ya Taifa. Lakini walimu wamekuwa wanakumbana na changamoto nyingi ikiwemo ya kutolipwa stahiki zao, mfano walimu waliosimamia mitihani mwaka 2015 hali ambayo imepelekea Serikali kudaiwa fedha nyingi na walimu hawa. Kutolipwa fedha zao kwa wakati kunawafanya walimu wakose morali ya kufundisha vizuri na kwa bidii hali ambayo pia ina athari kwenye elimu ya watoto wetu, Mtaalam wa Elimu Bi. Theresa Grimm amewahi kusema **“Without teacher appreciation there can't be any student progress”**. Kamati inaitaka Serikali (Wizara ya Elimu na TAMISEMI) ijipange ikishirikiana na

Chama Cha Walimu Tanzania kuhakiki na kulipa madeni yote ya walimu mapema iwezekanavyo yapatayo kiasi cha shilingi Trilioni 1.6.

g) Mkakati wa kuongeza Walimu

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwa kuna upungufu wa Walimu na hususan wa masomo ya Sayansi, Hisabati na hali ambayo imekuwa ikiathiri kiwango cha Elimu nchini, kutokana na hali hiyo, Kamati inaazimia Wizara iandae Mkakati maalum wa kuendeleza waalimu wa masomo ya sayansi na hisabati ili kukabiliana na changamoto ya muda mrefu ya uhaba wa wataalam hao katika masomo hayo.

h) Wanafunzi walioondolewa Chuo Kikuu cha Dodoma (UDOM)

Mheshimiwa Spika, itakumbukwa Mwaka 2016 kuna wanafunzi waliokuwa wanasoma Chuo Kikuu cha Dodoma (UDOM) ukiwa ni mkakati

wa kukabiliana na changamoto ya uhaba wa walimu wa masomo ya Sayansi waliondolewa kwa kuwa hawakukidhi vigezo. Kamati inatambua kuwa wanafunzi hao waliingizwa chuoni kwa shinikizo la viongozi ili hali wakijua hawakidhi vigezo. **Kamati haipingani na zoezi la kuwaondoa wanafunzi hao lakini inashauri Serikali iache utaratibu wa kung'ang'aniza Wakuu wa vyuo kuchukua Wanafunzi wasio na vigezo ili kuepuka tukio kama hili. Kwani kwa kufanya hivyo kunaleta usumbufu kwa uongozi wa vyuo, wanafunzi, wazazi na hata mamlaka wa mahali husika kama vile uongozi wa mkoa kama ilivyo mfano wa tukio la UDOM 2016.**

i) Uhaba wa Wahadhiri wa Vyuo Vikuu

Mheshimiwa Spika, kumekuwepo na ongezeko la Vyuo vikuu ili hali idadi ya wahadhiri imeendelea kupungua kutokana na wengi kufikia umri wa kustaafu ambao ni miaka 60 kwa mujibu wa sheria na 70 kwa

wale wenye PhD hali ambayo inahatarisha kiwango cha elimu nchini. **Kamati inaitaka Serikali kuandaa mkakati wa kuhakikisha inaongeza idadi ya wahadhiri nchini na wenye sifa ili kuweza kuinua kiwango cha elimu nchini. Pamoja na hayo Kamati inashauri uwepo utaratibu maalum kwa wahadhiri ambao wana uwezo na nguvu basi wapewe nafasi ya kufundisha hata miaka 80 kama ambavyo nchi za wenzetu wanafanya kwani kama nchi inakuwa imewekeza rasilimali nyingi kwa mtumishi huyo na faida (*return*) yake kwa nchi inakuwa kidogo sana kutokana na kigezo cha umri.**

j) Vibali vya Wahadhiri

Mheshimiwa Spika, Kamati haipingani na utaratibu wa UTUMISHI wa kuomba kibali kwa Wahadhiri kwa Waziri pale wanapohitajika kusafiri kwenda nje ya nchi kwa manufaa ya chuo na nchi kwa ujumla. **Kamati inaona utaratibu huu unawanyima fursa wahadhiri**

pale wanapopata safari za dharura na hivyo basi inashauri Makamu Wakuu wa Vyuo wapewe mamlaka ya kutoa vibali kwa wahadhiri walio chini yao. Kwa kufanya hivyo vyuo husika watarudisha faida katika chuo kupitia miradi (projects) na hata kupata uzoefu wa masuala ya elimu.

k) Lugha ya Kiswahili

Mheshimiwa Spika, tutambue kuwa Taifa hili haliwezi kuendelea kwa kujikita kwenye lugha moja tu ya Kiswahili, pamoja na nia njema ya kukuza Kiswahili, **Kamati inashauri Serikali ihimize watoto wajifunze Kiswahili fasaha pamoja na lugha nyingine kama Kingereza na Kifaransa ili kuendana na soko la dunia. Na hata ikiwezekana kulifanya somo la Kiswahii kuwa ni la lazima katika ngazi zote kwa maana ya kuanzia Elimumsingi mpaka chuo kikuu bila kujadili mwanafunzi anasoma mchepuo gani.**

l) Miundombinu ya Elimu

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwa miundombinu katika Sekta ya Elimu imekuwa chakavu na pia haikidhi mahitaji, **Kamati inashauri Serikali kutenga fedha za kutosha kwa ajili ya Ujenzi wa miundombinu yakiwemo mabweni ya wanachuo na vyumba vya mihadhara. Aidha, Serikali inaweza kuishirikisha Mifuko ya Hifadhi za Jamii ili isaidie kujenga mabweni, hatua hii itasaidia kujenga utamaduni wa vyuo vikuu (*University Culture*) ambao umepotea kutokana na wanavyuo kuishi mitaani.**

m) Mfumo wa Elimu Tanzania

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kwamba Mfumo wa Elimu hapa nchini umevurugika kutokana na kuwepo kwa matamko mbalimbali ya Serikali ambayo yamekuwa yakiathiri mfumo mzima wa Elimu nchini. **Kamati inashauri Wataalam wa Elimu wafanye tathmini kuhusu mfumo wa elimu uliopo**

kuanzia elimu msingi, sekondari hadi vyuo vikuu kuja na mfumo ambao utaboresha kiwango cha elimu nchini.

n) Ofisi za Serikali kuhamia katika Chuo Kikuu cha Dodoma (UDOM)

Mheshimiwa Spika, Kamati inaunga mkono shughuli za Serikali kuhamia Dodoma, lakini utaratibu huu wa Wizara kuhamishia Ofisi zao katika Chuo Kikuu cha Dodoma (UDOM) sio sawa. Kamati inaona kuna bomu kubwa linakuja kulipuka (**social disaster**) kwa kuwachanganya wanafunzi na wafanyakazi kwani kutapelekea kuwafanya wanafunzi wasijikite katika masomo. **Kamati inashauri Serikali itafute majengo mengine ikiwezekana kujenga majengo yao kwa shughuli za Ofisi za Serikali na siyo UDOM kwani lengo lake tangu mwazo halikuwa kukifanya chuo hicho kuwa ofisi za Wizara.**

o) Shule Binafsi (*Private Schools*)

Mheshimiwa Spika, uwepo wa shule binafsi umesaidia kuongeza ubora wa kiwango cha elimu nchini kwa kutoa elimu bora kutokana na kiwango cha elimu katika shule za Serikali kuzorota. Inasikitisha kuona Serikali inaziingilia shule binafsi hata katika masuala ya utendaji. **Kamati inashauri Serikali iboreshe shule zake kwani zikiboreshwa kwa vyovyote vile wazazi watawapeleka watoto wao katika shule za Serikali na hizi za binafsi zitakufa kifo cha asili au zenyewe (*natural death*) badala ya kuziingilia shule binafsi. Ikumbukwe zamani kila mzazi na mtoto alitamani kuingia katika shule ya serikali kwani ilikuwa fahari kwa sababu ya ubora wake kwa kipindi hicho, Kamati inaona ni vyema utamaduni huo wa ubora wa shule ukarejeshwa.**

p) Tuzo ya Udhamini (*Scholarship Award*)

Mheshimiwa Spika, Kamati inarudia ushauri wake ulioutoa wakati wa taarifa ya Bajeti ya

Wizara ya Elimu juu ya umuhimu wa kutoa tuzo za udhamini kwa wanafunzi wanaomaliza kidato cha sita ambao wamefanya vizuri katika mitihani yao ya Taifa. Serikali itoe ufadhili kwa wanafunzi waliofanya vizuri angalau 100 kila Mwaka ili wakasome katika vyuo **vyuo bora duniani kama Havard, Cambridge, Yale n.k. Hii itasadia kuzalisha watanzania wenye elimu nzuri ambao watasaidia Taifa kusonga mbele.** Aliyekuwa Rais wa 35 wa Marekani *John F. Kennedy* aliwahi kusema “***Our progress as a Nation can be no swifter than our Progress in Education. The human mind is our Fundamental Resource.***”

q) **Uainishaji wa Vyuo Vikuu (University Classification)**

Mheshimiwa Spika, Kamati inarudia ushauri ambao iliutoa wakati wa kuchambua Bajeti ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017 kuhusu uainishaji wa Vyuo Vikuu (**University**

classification). Kamati inashauri **Serikali ifanye uanishaji wa vyuo hivyo kulingana na kiwango cha ubora wake katika utoaji wa Elimu. Hii itasaidia kuongeza ushindani wa wanafunzi waliopo sekondari na hivyo kusoma kwa bidii. Kamati ina amini kuwa wanafunzi wengi watapenda kusoma chuo chenye sifa ya juu. Kwa mfano Chuo Kikuu cha Dar es Salaam (UDSM) kikawekewa kiwango cha kufanana na Havard au Yale au Chuo Kikuu cha Dodoma kiwango cha Oxford, n.k. Kwa kufanya hivyo, kutasaidia kupata wanafunzi wenye ufaulu wa juu (*academic creams*) ambayo mwisho wa siku itakuwa ni sifa kwanza kwa mwanafunzi mwenyewe, familia na hata nchi.**

SEHEMU YA NNE

4.0 HITIMISHO

4.1 Shukrani

Mheshimiwa Spika, kwa mara nyingine napenda kuchukua nafasi hii kukushukuru kwa kunipa nafasi ya kuwasilisha Taarifa ya Shughuli za Kamati kwa Mwaka 2016.

Mheshimiwa Spika, nachukua fursa hii kuwapongeza Mawaziri wote wa Wizara zilizo chini ya usimamizi wa Kamati hii Mhe. Ummu Mwalimu (Mb), Waziri wa Afya na Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto na Naibu wake Mhe. Hamis A. Kigwangalah (Mb), Mhe. Nape Moses Nnauye (Mb) Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo, Mhe. Anastazia James Wambura (Mb), Naibu Waziri, na Mhe. Prof. Joyce Ndalichako (Mb), Waziri wa Elimu, Sayansi na Teknolojia na Naibu wake Mhe. Eng. Stella Manyanya (Mb) pamoja na Makatibu Wakuu wa Wizara na Watendaji wote wa Wizara hizo kwa ushirikiano walioipa Kamati kwa kipindi cha mwaka mzima, kwa

kufika mbele ya Kamati na kutoa ufafanuzi mara zote ulipohitajika. Namshukuru pia Mwanasheria Mkuu wa Serikali na Watendaji wake kwa kazi nzuri waliyofanya ya kutoa miongozo ya kisheria wakati wote wa uchambuzi wa Miswada yote iliyochambuliwa na Kamati hii.

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya kipekee nawashukuru sana Wajumbe wa Kamati kwa weledi na umahiri waliouonesha wakati wote wa kutekeleza majukumu ya Kamati kwa mwaka mzima. Wajumbe wamefanya kazi nzuri kuhakikisha Kamati inaisimamia vyema Serikali kwa mujibu wa Katiba ya nchi na kwa maslahi ya Taifa zima. Napenda kuwatambua Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii kwa majina kama ifuatavyo:-

1. Mhe. Peter J. Serukamba, Mb	Mwenyekiti
2. Mhe. Mussa A. Zungu, Mb	M/Mwenyekiti
3. Mhe. Hussein Mohamed Bashe, Mb	Mjumbe
4. Mhe. Peter Ambrose Lijualikali	Mjumbe
5. Mhe. Joseph Osmund Mbilinyi, Mb	Mjumbe

6. Mhe. Dkt. Faustine Engelbert Ndugulile	Mjumbe
7. Mhe. Kasuku Samson Bilago, Mb	Mjumbe
8. Mhe. Dkt. Ely Marko Macha, Mb	Mjumbe
9. Mhe. Lucia Ursula Michael Mlowe, Mb	Mjumbe
10. Mhe. Dkt. Jasmine Tiisekwa, Mb	Mjumbe
11. Mhe. Ahmed Ally Salum, Mb	Mjumbe
12. Mhe. Susan Anselm Lyimo, Mb	Mjumbe
13. Mhe. Juma Selemani Nkamia, Mb	Mjumbe
14. Mhe. Selemani Said Bungara, Mb	Mjumbe
15. Mhe. Zitto Zuberi Kabwe, Mb	Mjumbe
16. Mhe. Boniphace Mwita Getere, Mb	Mjumbe
17. Mhe. Bernadetha K. Mushashu, Mb	Mjumbe
18. Mhe. Jaku Hashim Ayoub, Mb	Mjumbe
19. Mhe. Sikudhani Yassin Chikambo, Mb	Mjumbe
20. Mhe. Savelina Silvanus Mwijage, Mb	Mjumbe
21. Mhe. Hussein Nassor Amar, Mb	Mjumbe
22. Mhe. Grace Victor Tendega, Mb	Mjumbe

Mheshimiwa Spika, kwa kipekee napenda kumshukuru Katibu wa Bunge Dkt. Thomas D. Kashililah, Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge Ndg. Athuman B. Hussein na Mkurugenzi Msaidizi wa Kamati hii Ndg. Dickson M. Bisile pamoja na Makatibu

wa Kamati hii Ndg. Pamela E. Pallangyo na Ndg. Agnes F. Nkwera pamoja na Msaidizi wao Gaitana Chima kwa kuratibu vyema bila kuchoka shughuli za Kamati kwa mwaka mzima na kuhakikisha Taarifa hii inakamilika kwa wakati.

4.2 Hoja

Mheshimiwa Spika, baada ya kueleza shughuli zilizotekelezwa, Uchambuzi wa matokeo ya utekelezaji wa shughuli za Kamati, maoni na mapendekezo mbele ya Bunge lako Tukufu, sasa naomba kutoa hoja kwamba Bunge sasa lipokee na kuikubali Taarifa ya Kamati ya Huduma na Maendeleo ya Jamii, pamoja na Maoni, Ushauri na Mapendekezo yaliyomo katika Taarifa hii.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

Peter Joseph Serukamba, Mb
MWENYEKITI
KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA HUDUMA NA
MAENDELEO YA JAMII
06 Februari, 2017